

Recension

Dennis Töllborg
PERSONALKONTROLL

**En ideologikritisk studie
kring den svenska perso-
nalkontrollkungörelsen**

Pp 565

Lund: Symposion 1986

En ny avhandling har sett dagens ljus. Det är en riktig tegelsten omfattande ca 560 sidor och nästan allt handlar om personalkontrollkungörelsen. Författare är Dennis Töllborg, verksam vid rättsvetenskapliga institutionen i Göteborg och fd doktorand vid Juridicum i Lund.

En stor del av de 560 sidorna, närmare bestämt 125, upptas av notapparater, litteraturförteckning och diverse bilagor. Töllborg inleder med ett kapitel om kritisk teori, följt av ett avsnitt om rätten som ideologi. Därefter tar en historisk genomgång av personalkontroll från 1900-talets början fram till våra dagar vid. Som sig bör av-

slutas avhandlingen med slutsatser och summary.

Töllborg avser att bedriva ideologikritik. För ändamålet har han beväpnat sig med kritisk teori, för vilken han i inledningskapitlet redogör. Att syssla med ideologikritik förutsätter att ideologibegreppet definieras och Töllborg gör detta först utifrån Adornos bestämning av begreppet; "a necessarily false consciousness which society imposes upon its members" och "a necessary illusion". Han glider dock efter hand allt mer mot, hör och häpna, Althussers och Poulantzas definition av begreppet. Man kan i det sammanhanget fråga sig, för det första, vad detta har med Frankfurtskolan att göra, och för det andra, varför han valt just denna definition som i litteraturen belagts med så stora svårigheter. Det redovisas inte heller huruvida det förekommit någon diskussion om Adornos begreppsbestämning, för så enkelt är det väl inte att be-

stämman ideologibegreppet utifrån Frankfurtskolan. I övrigt förblir begreppet svävande, eller rättare sagt det tar, med ett undantag, paus i ca 350 sidor.

Vad gäller den kritiska teorin förtjänar uppmärksammas att Töllborg använt sig av Helds utmärkta introduktion (David Held *Introduction to critical theory* Hutchinson 1981). Däremot saknas i litteraturlistan sådana standardverk som Jay's bibliografi (Martin Jay *The dialectical imagination* Heinemann 1973). Vad som är värre är att det också, med få undantag, saknas litteratur av företrädare för Frankfurtskolan. Att hämta sin kunskap om en teoretisk inriktning ur handböcker skrivna av andra istället för att själv läsa originalen, är möjligen bara ett sätt att ackumulera begreppsförvirringen.

Metodologiskt vill Töllborg bekänna sig till samhällsvetenskapen, han går t.o.m så långt att han sätter faktiskt likhetstecken mellan rättsvetenskap och samhällsvetenskap. Frågan om rättsvetenskapens ställning som vetenskap har stötts och blötts. Man lär än idag inte vara helt överens om dess status som vetenskap. I framställningen efterlyser man samhällsvetenskapen, både metodologiskt och teoretiskt, den förekommer snarare som bekännelse än som teori och metod.

Töllborg tar sin utgångspunkt i den sk rättsdogmatiken, en extensiv rättsdogmatik som han kallar den. Töllborg själv delar också upp sitt tillvägagångssätt i tre delar. Den första innebär att han helt enkelt vänt sig till myndigheterna för att få svar på sina frå-

gor. Den andra innebär att han använt sig av en enkät, som i sin helhet redovisas i bilaga, för att få reda på hur de personalkontrollberättigade myndigheterna använt sig av personalkontroll, dvs hur stor omfattning personalkontrollen har. För det tredje har han använt sig av sk aktionsforskning - han har deltagit som ombud för utsatta personer.

När teori och metod klarats av på 43 sidor tar den egentliga undersökningen vid. När man tränger igenom de välskrivna och med fåtal korrekturfel behäftade kapitlen, blir man glad - och besviken. Glädjande är den noggranna historiska genomgång som Töllborg gör. Här finns mycket arbete nedlagt och han förefaller inte ha sparat sig någon möda. Det här är, såvitt jag kan bedöma det, god rättshistoria. Kapitlen igenom är Töllborg rent deskriptiv och det är intressant och engagerande. Det framstår med all önskvärd tydlighet att personalkontrollen genom åren varit ensidigt riktad mot vänster. Detta visar Töllborg med föredömlig enkelhet genom att visa upp vad som sagts i olika instanser.

Men genom att Töllborg visar vad som hänt och uttalats av olika myndigheter förefaller det också som om ideologikritiken blir banal - det Töllborg vill visa har redan presenterats i klartext. Ingen har påstått något annat än att personalkontroll är en angelägenhet som bara rör kommunister och närstående. Det enda som skiljer är att det inte står inskrivet i kungörelsen, och det är detta som gör den ideologisk till sin karaktär enligt Töllborg. Han tycks anse att ge-

nom att staten inte i lagtexten deklarerat vilken grupp den vänder sig mot, så blir rätten ideologisk, dvs den ger sken av att vara något annat än den egentligen är. Och det är uppenbart, för uppenbart. Det vore intressantare att se hur förtrycket verkar i det lilla, i vardagen och den i människors liv ständigt inverkan lagstiftningen. Texten förblir, som ett tidsdokument, intressant att läsa.

Framställningen är dock förenad med en brist som förtar en del av den vetenskapliga stringensen, nämligen att det som Töllborg gjorde gällande i de inledande kapitlen, ideologikritiken och den kritiska teorin, inte återspeglas i den löpande texten. I den tyngsta delen, omfattande inte mindre än ca 350 sidor, finns ingen referens bakåt till teorin. Genom detta förefaller det som om teorin inte utgör någon teori som texten vilar på. Istället verkar det som om teorin är

fristående, som om den kommit till därför att Töllborg tyckt att den var intressant. Inte ens i konklusionen blir vi särskilt mycket klokare, ideologibegreppet utvecklas inte vidare. Det konstateras bara att rätten, genom att verka som om den omfattar alla människor och grupper utan att i realiteten göra det, är ideologisk. Den befrämjar en falsk bild av verkligheten.

Det förefaller som om författarens ambitioner sträckt sig längre än hans förmåga, som om han är en kritisk jurist snarare än en kritisk teoretiker. Genom att han i realiteten saknar en samhällsvetenskaplig teori och metod kommer han inte längre än till en deskription. Men som en sådan är avhandlingen alldeles utmärkt och frågan är om den inte hade vunnit på att de inledande kapitlen hade utelämnats då såväl begreppsdiskussionen och ideologikritiken lyser med sin frånvaro.